

УДК: 78.071.2:37.036

Ірина Новосядла
(Україна, Івано-Франківськ)

ДО ПРОБЛЕМИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглядається проблема методики викладання в системі сучасної початкової музичної освіти. Наголошується на необхідності оновлення педагогічної стратегії з метою орієнтації навчального процесу на творче самовираження дитини. Обґрунтовуються переваги поліхудожнього виховання – як альтернативної форми, яка позитивно впливає на розвиток творчих здібностей дитини, пропонуються різні методи її застосування, наводяться приклади ефективного використання такого підходу в сучасній початковій музичній освіті.

Ключові слова: початкова музична освіта, формування особистості дитини, поліхудожнє виховання, творчі здібності, художня творчість.

Iryna Novosyadla
(Ukraine, Ivano-Frankivsk)

TO THE PROBLEM OF MUSICAL EDUCATION: THE MODERN REALITIES AND PROSPECTS

This article describes the problem of teaching method in the system of modern primary music education. It is marked on the necessity of update of pedagogical strategy, because the preference should be given to the development of children's creative capabilities.

The author presents the idea of multiple subject art education as an alternative approach of children's engagement in music art. The author is also looking at the advantages of this approach that has a positive impact on the development of children's creative capabilities, describe various methods of its implementation and

provide examples of effective implementation of this approach in the modern music education.

Key words: primary music education, forming of children's personality, multiple subject art education, creative capabilities, musical art, artistic creation.

Сьогодні проблема музичного виховання потребує вирішення на різних рівнях освіти: від загальної і спеціальної початкової (дитячі музичні школи) до вищої (музичної академії). Завдання початкової музичної освіти полягає не стільки в тому, щоб підготувати майбутнього професіонала, скільки, насамперед, – щоб розкрити в дитині її художній потенціал, допомогти втілити творчі фантазії, розвинути музичні здібності, навчити не лише слухати, а й розуміти музику. Слід залучати дитину до музичного мистецтва, сприймаючи її, перш за все, як особистість, спрямувати зусилля на її гармонійний духовний розвиток.

Однак сучасні реалії свідчать про інше. У загальноосвітній школі урок музики перетворився на найбільш довільний предмет серед усіх інших, на якому, загалом, не виховують культуру слухача, не формують смаки і естетичні потреби. Більше того – існує небезпека вилучення цієї дисципліни з навчального циклу. В музичних школах, з одного боку, успішно готують лауреатів конкурсів і «вузьких фахівців», з іншого – навчальний процес відбувається за єдиним шаблоном, і досконалість музичної підготовки вимірюється лише рівнем знань та вправністю виконання стандартної програми.

Тоді як належна увага до предмета музики в школі, добре продумана методика (стратегія і тактика) музичного виховання у початкових спеціалізованих навчальних закладах допомогли б розв'язати існуючу проблему.

Одним із методів, що відповідає вимогам часу та здатним забезпечити повноцінну художньо-творчу самореалізацію дитини, на нашу думку, є поліхудожнє навчання.

Ідею комплексного впливу мистецтва на особистість свого часу обґрунтовували такі відомі педагоги та діячі культури ХХ сторіччя як М. Леонтович, С. Шацький, Б. Яворський та ін. Вона дістала втілення у працях Д. Кабалевського, Є. Квятковського, Л. Виготського, Н. Ветлугіної та багатьох інших, в яких досліджувалися особливості сприймання, уяви, образного мислення, розвитку емоційно-чуттєвої сфери особистості засобами синтезу мистецтв. Залучення до сфери прекрасного (музики, живопису, театру, декоративно-ужиткового мистецтва) С. Шацький вважав тим ядром, навколо якого має вибудовуватися освітньо-виховна система. На думку педагога, у синтетичній структурі мистецького виховання відбувається з'єднання впливів на особистість через активізацію пізнавальних та емоційно-естетичних процесів [2, 12].

У дослідженнях Б. Юсова, Г. Падалки, Л. Масол, І. Зязюна, Г. Шевченко, взаємодія мистецтв у педагогічному процесі трактується як особлива форма залучення особистості до пізнання художньої творчості, що дістала назву *поліхудожнє навчання*. На думку науковців, така форма заохочення школярів до творчих занять дозволить їм зрозуміти джерела різних видів художньої діяльності та набути базові уявлення в галузі кожного мистецтва, на відміну від монохудожнього підходу до викладання, коли заняття ґрунтуються на основі ізольованої професійної системи одного певного виду художньої діяльності.

В логіці поліхудожнього підходу, на думку Б. Юсова, ефективність художньо-творчого розвитку дитини досягається за допомогою використання всіх існуючих способів естетичного виховання і різноманітних видів художньо-творчої діяльності: музичної, художньо-зображальної, мовної, театралізованої, ігрової [4, 5]. Взаємодія різних видів мистецтва дозволяє досягнути художній творчості в його цілісності, зрозуміти єдину логіку і закони художньої творчості, збагатити знання учнів про єдність і якісну своєрідність кожного окремо взятого виду мистецтва, що є важливим чинником у музично-творчій діяльності. Розмаїття та різноплановість форм роботи – ігри, розфарбовування, малюнки, цікаві запитання та спостереження, творчі завдання – усе це сприяє

якісному засвоєнню навчального матеріалу та розвиненню особистих творчих здібностей учнів, допомагає пізнати музику через аналіз та інтерпретацію вивчених музичних творів, сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до музики, самостійності та критичності мислення дитини. Через подані уявні сюжетно-образні ситуації розвиваються фантазія, уява, творчі здібності та емоційно-чуттєва сфера взагалі.

Концепція поліхудожнього виховання вже давно і успішно використовується в західноєвропейській системі навчання. Велика увага приділяється ігровим формам музичного навчання на початкових етапах, тобто методики апелюють до емоційного, сенсорно-динамічного сприйняття музики, розуміння його як захоплюючого способу самореалізації, вияву своєї індивідуальності. Такі системи, як Жака-Далькроза, К. Орфа, З. Кодая, Ш. Сузукі та ін. передбачають активний творчий розвиток, імпровізацію, гру, і разом з тим виховують слух, почуття ритму, навички правильного інтонування, а найголовніше – формують естетичну позицію.

В Україні вже існують способи впровадження таких нетрадиційних методів музичного виховання. Практичне втілення система поліхудожнього розвитку дитини отримала в Київській дитячій Академії мистецтв (КДАМ) – професійному мистецькому навчальному закладі нового типу. Однією зі складових інноваційної системи початкового навчання у КДАМ є викладання мистецьких дисциплін у їх синкретичній єдності – пісня – танець – рух – малюнок, завдяки чому вивчається творчий потенціал дитини: його здатність до пізнання художньо-образного змісту, до асоціативного мислення, імпровізації, фантазії, варіативності творчих інтерпретацій. За словами засновника і ректора цієї академії М. Чембержі, ідея поєднання різних мистецьких спеціальностей в одному навчальному закладі виникла як результат осмислення особливостей сучасної соціокультурної ситуації, коли синтез мистецтв у сучасній художній практиці набув величезного значення. Відтак, щоденне занурення учнів у світ суміжних видів мистецтв сприяє поглибленню змісту освіти. Комплексне використання засобів впливу музики, ритміки, образотворчого мистецтва,

літератури тощо формує розвиток творчого мислення і, водночас, сприяє органічному входженню в майбутню, можливо, професію [3, 175–180].

Авторське бачення поліхудожнього виховання дитини викладене у навчальному посібнику «Художні ігри» О. Перепелиці. Основна його мета – допомогти розкрити творчий потенціал дитини, сприяти розвитку її музичних задатків, навчити маленького музиканта через казку, ігрову діяльність «переживати» музику, виразити ці переживання в звуках, кольорі і словах. Способи спонтанної творчості, описані в посібнику «Художні ігри», істотно відрізняються від тих проявів «творчості», які узаконені в музичній педагогіці. Новий погляд на музичне навчання пов'язаний із періодом розвитку дитини, котра, не володіючи спеціалізованими мовами мистецтв (знанням нотної грамоти, техніки живопису, законів складання рими тощо), в грі проявляє себе як звукотворчістю, так і кольоротворчістю чи словотворчістю. Тобто її художні прояви розвиваються в триадній цілісності музика – поезія – живопис. З випадкових «безглузких» мазків формується світ кольоровідчуття, зі спонтанних звуків створюється стихія музики, з незрозумілих складів виростають склепіння поезії. У цей період «фонтануючої» фантазії і визначаються шляхи до формування індивідуальної творчої технології освоєння мистецтв. У цій книзі пропонується один із варіантів зміни підходу до навчання: на початковому етапі розвитку дитини змінюється ставлення до технології, яка не нав'язується, а створюється спонтанною ігровою практикою.

Сьогодні в навчальному процесі дедалі частіше доводиться зустрічатися з мимовільними «виходами» за рамки суто музичної, монохудожньої, педагогіки: виникають проекти «музичного живопису», музичного театру, музика поєднується з ритмопластикою і танцем і т. п. Ідея поліхудожнього виховання успішно реалізовується на уроках музики в окремих загальноосвітніх навчальних закладах. Хочеться вірити, що ця тенденція буде стрімко розвиватися і дасть свої позитивні результати.

Однак, особливо важливо впровадити поліхудожнє виховання у закладах початкової музичної освіти – як альтернативну форму нині діючим навчальним

програмам і планам. У сучасних умовах позашкільної освіти, до яких належать дитячі мистецькі заклади, цю проблему нескладно вирішити. Адже незаперечним і навіть болісним є той факт, що кількість музичних шкіл поступово зменшується за рахунок їх об'єднання. Найкращим виходом із цієї ситуації є створення на базі кількох закладів суміжного профілю шкіл мистецтв або шкіл естетичного виховання, навчання в яких і може відбуватися шляхом комплексного поєднання мистецьких предметів. Такі школи існують у багатьох обласних і районних центрах України, але, переважно, навчання у них також відбувається за усталеними планами.

Завдання музичного виховання полягає у розкритті засобами мистецтва всіх художніх та інтелектуальних даних, закладених в дитині природою, розвиток у дітей здібності безпосередньо сприймати музику та музичну мову. Тож, ідея взаємозв'язку мистецтв, яка ґрунтується на цілісності сприймання навколишнього світу та творів мистецтва, є однією з провідних у формуванні духовності дитини, оскільки творчість є актуальною потребою дитинства. Створення чогось нового, того що не існувало раніше – це захоплюючий процес, який стимулює загальний розвиток дитини. Поле застосування творчих задач на уроці музичного мистецтва є дуже широким. Важливими об'єднуючими факторами творчої діяльності є самостійність і оригінальність створеного. Цінним у творчій діяльності є саме процес, а не продукт діяльності, адже тільки у процесі творчості дитина може розвиватися найбільш природно і органічно. І поліхудожнє навчання здатне перетворити звичайний, часом навіть рутинний урок в цікавий творчий процес, в повній мірі забезпечити оригінальність і самостійність творчої діяльності юних музикантів і таким чином у цікавій формі залучити їх до прекрасного світу музичного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кияновська Л. Музичне виховання як національна проблема / Л. Кияновська // Музична україністика: сучасний вимір; [ред.-упор.

- М. Ржевська]. – Київ – Івано-Франківськ: Видавець І.Я. Третяк, 2008. – Вип. 2. – С. 257–266.
2. Скаткин М. С. Г. Шацкий о всестороннем развитии детей / М. Н. Скаткин. – М., 1977. – 140 с.
3. Чембержі М. Мистецтво у розвитку особистості: монографія / М. Чембержі; [заг. ред., передмова та післямова Н. Ничкало]. – Чернівці, Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
4. Юсов Б. Взаимодействие и интеграция искусств в полихудожественном развитии школьников / Б. П. Юсов. – Луганск, 1990. – 175 с.
5. Якимчук О. Музично-творче виховання дітей у педагогічному доробку Б.Л.Яворського / О.Якимчук // Педагогічні пошуки в галузі мистецької освіти в Україні на межі третього тисячоліття: традиції, сучасність, перспективи : збірник тезів за матеріалами Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції; [відпов. ред. Афанасьєв Ю.Л. та ін.]. – Луганськ : Янтар, 2003. – С. 65–67.